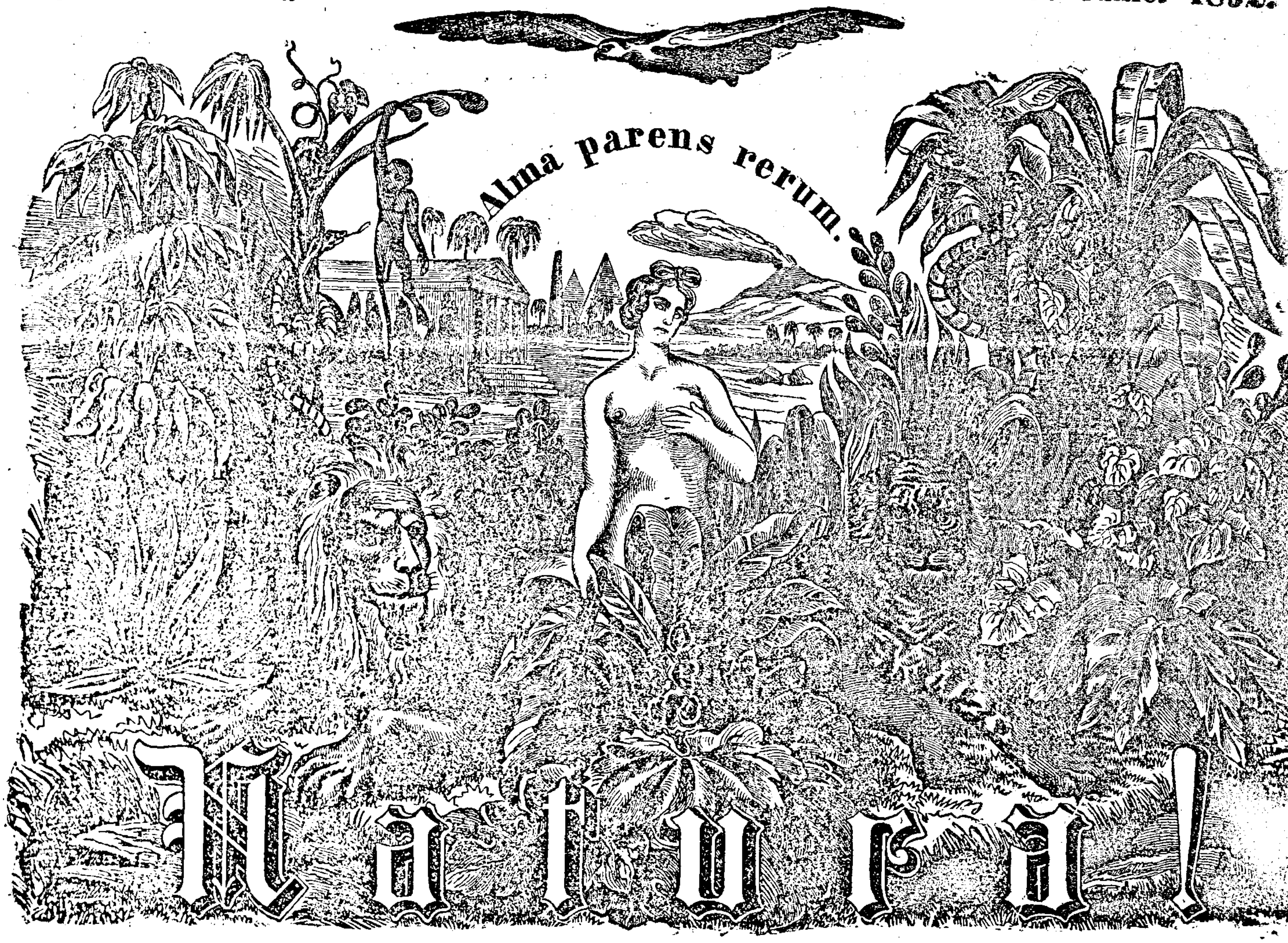
Anul V. No. 24. **30 Iunie. 1862.**

JURNAL,

PENTRU RESPANDIREA SCIINȚELORŬ NATURALE ÎN ROMÂNIA,

Redigeat
de
Professor Dr. Iuliu Barașu și D. Ananescu.

OMULŬ ȘI PĂMÎNTULŬ

Articolulŭ XII.

Re'nvierea popórelorŭ.

Amŭ veḑutŭ că popórele nascŭ, crescŭ și morŭ ca individele, acum putemŭ să ne întrebămŭ, óre reînviadă popórele dupô mórtea lorŭ saŭ nu? la omulŭ individuale, reînvierea este o dogmă theologică, o credinţă într'unŭ faptŭ supra-naturalŭ, unŭ miracolŭ eșitŭ din calea naturală, prin urmare nesupusŭ la nic'unŭ essamenŭ scienţificŭ; déră la popóre, óre totŭ așia este saŭ intr'altŭ felŭ? Aicĭ se arată o differinţă mare între viéţa individuale și a popóre-

lorŭ; fiindŭ-că reînvierea popórelorŭ numaĭ este o dogmă theologică, supra-naturale, ci unŭ faptŭ naturalŭ și istoricŭ: Grecia, Italia și Belgia suntŭ asemenea fapte, póte că viitorulŭ va mări maĭ multŭ numĕrulŭ popórelorŭ reînviate.

Să studiămŭ acumŭ: de unde vine acéstă differință între viéța individuale ș'a popórelorŭ? și care suntŭ condițiunile fisice alle acesteĭ reînvierĭ; fiindŭ-că dècă este probatŭ că acéstă reînviere este unŭ actŭ fisicŭ, negreșitŭ că trebuie să se urmeḑe dupe legĭ fisice.

Décă observămŭ cu attențiune reînviarea popórelorŭ, o să vedemŭ că într'adevĕrŭ nu este în privința acésta, între viéța popórelorŭ ș'a individelorŭ o differință așia de mare, precumŭ póte că ne amŭ închipuitŭ la prima vedere.

Într'adevĕrŭ, morțiĭ nu reînviéḑă în mormîntŭ, déră reînviéḑă sub bolta ceriuluĭ. Osseminte resipite alle unuĭ omŭ, mortŭ de bătrîneçe saŭ de oftică, nu se maĭ punŭ de sine la loculŭ lorŭ spre a reîncepe o viéță decrepidă, de bătrîneçe saŭ rósă de oftică; dară în loculŭ acestia, aste osseminte începŭ o viéță nouă; elementele de care cadavrele suntŭ compuse intră în combinațiunĭ nuoe, devinŭ florĭ, ființe însuflețite și chiarŭ ómenĭ din némulŭ, póte și din familia mortuluĭ; așia se perpetuéḑă viéța din sînulŭ morțiĭ; așia se continuă viéța individiḑilorŭ morțĭ, necapabilĭ d'a trăi, prin reînceperea altorŭ viețe de individḑĭ tinerĭ, verḑĭ și próspețĭ.

Îns'aceste reînceperĭ a uneĭ viățeĭ nuoĕ, nu se urméḑă îndată dupô stingerea cellorŭ vechĭ, ci trecŭ mulțĭ anĭ pînă cândŭ acéstă metamorfosă mare se termină în pămentŭ, aerŭ și în celle-l-alte vetre creative misterióse alle Natureĭ.

Unŭ proces analog se urméḑă la reînvierea popórelorŭ. Când unŭ poporŭ a muritŭ de decrepiditatea bătrâneçe saŭ chiarŭ „cu ḑille" necapabile de a maĭ trăi, cadaverulŭ luĭ se îmmormîntéḑă în mormîntulŭ istorieĭ, ellŭ a încetatŭ d'a maĭ avea locŭ între popórele viĭ și s'a otărîtŭ pentru dînsulŭ unŭ locŭ în cimiteriulŭ mare allŭ popórelorŭ mórte. Atuncĭ se găsescŭ nisce ómenĭ lașĭ care maltratéḑă remășițele acestuĭ poporŭ mortŭ, care scuipă pe mormîntulŭ luĭ; căcĭ aceștĭ lașĭ respectă numaĭ pe aceia de care se temŭ, și de morțĭ n'aŭ de ce să se témă; însă aceștĭ lașĭ suntŭ și innoranțĭ, fiind-că nu sciŭ că într'o ḑi póte acestŭ cadaverŭ pe care'lŭ aŭ maltratatŭ, va reînvia, va deveni unŭ Ercule și va cere de la dînșiĭ o socotélă terribile.

Reînvierea poporuluĭ se face ca și reînvierea individiḑilorŭ în Natură. Elementele care compunŭ cadavrele unuĭ poporŭ mortŭ, nu potŭ să se deștépte îndată la o viéță nouă; căcĭ ellŭ, care n'a fostŭ capabilŭ a menține viéța, cumŭ póte să fiă capabilŭ a reincepe viéța? Dar elementele acestea desfăcêndu-se de combinațiunile lorŭ celle vechĭ decrepide și imposibilĭ, vorŭ intra cu timpulŭ în alte combinațiunĭ nouĭ, tinere și vitabilĭ; atuncĭ din poporulŭ mortŭ, va renasce unŭ altŭ poporŭ viŭ; din poporulŭ ofticosŭ va eși unŭ poporŭ cu o resuflare vigurósă. Negreșitŭ că fisionomia sa va fi ceva differită d'a mortuluĭ, dară va continua numele și viéța națională a celuĭ mortŭ, 'și va însuși tradițiunile și va reîncepe missiunea celluĭ d'ânteiŭ intreruptă prin mórtea luĭ.

Să punemŭ acumŭ în paralelŭ acéstă theorie, a unele fapte istorice. Grecia și Roma n'aŭ reînviatŭ în starea și forma în care s'aŭ îngropatŭ, și ca să ḑicemŭ așia, în vestmintele lorŭ mortuariĭ; nicĭ îndată dupô îmmormântarea lorŭ, ci reînvierea lorŭ s'a efectuatŭ mulțĭ secolĭ dupe încetarea lorŭ din viéață; apoĭ aceste popóre la desceptarea lorŭ s'aŭ arătată lumeĭ c'o altă fisionomiă și multŭ schimbate din aceea ce eraŭ, când aŭ luatŭ Adio de la alte popóre contimporane lorŭ. Greciĭ d'acumŭ nu suntŭ tocmaĭ Elleniĭ din timpulŭ confederațiuniĭ Achaice. Italianiĭ d'acuma nu suntŭ Romaniĭ din timpulŭ luĭ Alaricŭ și Belgianiĭ d'acumŭ nu sutŭ Flamanḑiĭ din timpulŭ cădereĭ lorŭ sub domnia Olandesilorŭ.

Dară suntemŭ încredințațĭ că, când o dată se va termina acestŭ procesŭ allŭ metamorfoseĭ, Polonia și ea va reînvia din mormîntulŭ eĭ; acésta se va urma și cu alte popóre mórte și subjugate, alle căror elemente desfăcute se luptă căutândŭ a intra în combinațiunĭ nouĭ, spre a reconstrui o ființă de popor próspătŭ și vitabile.

Dară care suntŭ condițiunile favorabilĭ și nefavorabilĭ alle reînviereĭ popórelorŭ. Daca spre esemplu vedemŭ că maĭ tóte popórele Asiatice care aŭ muritŭ, n'aŭ maĭ reînviatŭ.

O attențiune maĭ de aprópe arată că libertatea este condițiunea cea maĭ favorabilă reînviereĭ popórelorŭ, pe cândŭ despotismulŭ este

causa fatală, nefavorabilă reînvierei uneĭ naţiune.
Să esplicămŭ acésta.

La ori ce statŭ despoticŭ, viéţa naţiuneĭ este concentrată; într'unŭ omŭ, care este unŭ autocratŭ; ellŭ este totŭ şi lângă ellŭ nimeni; ellŭ este ca să dicemŭ aşia, singura fiinţă viuă, incongiurată de cadăvre, care se mişcă numaĭ ca automaţiĭ printr'o forţă împingătóre, care le vine din afară, adicô din partea autocratuluĭ. Un asemenea Statŭ sémănă deja înaintea morţiĭ salle, c'unŭ cimitiriŭ mare desolatŭ şi tristŭ, unde intrândŭ cineva i se strînge inima de întristare vĕdêndŭ atâta spaţiŭ coprinsŭ de morţĭ, încongiurîndŭ o singură fiinţă viuă, adicô pe gardianul morţilorŭ, acestŭ autocratŭ allŭ cimitiruluĭ. Este învederatŭ că unŭ asemenea poporŭ, care, chiarŭ cândŭ a esistatŭ, viéţa luĭ era cum dice filosofia, o „vita minima" (o viéţă maĭ de nimicŭ), dupo mórtea luĭ nu va putea reînvia. La asemene naţiune vedemŭ că, cândŭ dspotulŭ era invinsŭ la unŭ resbelŭ de către unŭ altŭ despotŭ şi detronatŭ, îndată şi naţiunea era mórtă. Istoria morţiĭ popórelor din Asia nu este altŭ nimicŭ de cătŭ istoria învingeriĭ şi destronăriĭ despoţilorŭ lorŭ.

Tóte se urmédă altŭ-felŭ la naţiunele care aŭ trăitŭ suptŭ regimulŭ libertăţeĭ. Libertatea este sufletulŭ vivifăcator allŭ uneĭ naţiune; la o naţiune liberă, idea naţionalităţeĭ se manifestă în tótă vigórea eĭ, nu într'unŭ singurŭ omŭ, ci în miĭ de miĭ de suflete; aicĭ esistă unŭ adevăratŭ organismŭ social însufleţitŭ; apoĭ cândŭ se întîmplă ca o causă estraordinare covărşitóriă se viă să derapene acestŭ organismŭ social, ellŭ póte éră reînvia dupo legea invierei organelorŭ vitalĭ, descrise maĭ susŭ.

Daca Elada în locŭ de Republică arŭ fi fostŭ o Monarchie autocrată, n'arŭ fi maĭ reînviatŭ; apoĭ şi Roma monarchică, numaĭ fiindŭ-că a păstratŭ în dillele salle de nefericire nisce suvenirĭ marĭ de antica sa libertate municipale, a pututŭ să se scape d'o mórte nerevocabilă şi eternă; numaĭ acésta a făcutŭ că, după derimarea Imperiuluĭ Romeĭ, s'a formatŭ în Italia nisce grupe micĭ de state debile, dară multŭ saŭ pucinŭ libere şi în care, maĭ cu sémă libertatea municipale era atâtŭ de desvoltată în câtŭ, câte odată municipiulŭ era şi guvernulŭ supremŭ şi preşedintele municipalŭ era şi capulŭ statuluĭ (spre esemplu: la Genova, Veneţia, Florenţa, etc). Acéstă circumstanţă a făcutŭ că acumŭ, după atâţĭ secolĭ, Italia a pututŭ reînvia, şi apoĭ ce reînviare, cu ce strălucire!

Asemenea şi Belgia este datóriă reînvierea sa naţională instituţiunilorŭ salle liberalĭ municipalĭ, cari nicĭ chiarŭ mâna de ferŭ a unuĭ Filippŭ II. din Ispania, n'a pututŭ să le dărîme.

Eaccă o lecţiune mare pentru popóre: cu cât vorŭ fi maĭ libere, cu atita vorŭ fi maĭ fericite în timpulŭ esistenţeĭ lorŭ naţionale; apoĭ vorŭ avea şi garanţa că, cândŭ evenimentele estraordinariŭ fatale, vorŭ veni a derîma esistenţa lorŭ naţionale, vorŭ poseda atuncĭ cu atâta maĭ multŭ condiţiunea necesariă pentru reînvierea naţionale, cu câtŭ vorŭ avea unŭ trecutŭ maĭ gloriosŭ plinŭ de cultura libertăţiĭ Statuluĭ ş'a municipielorŭ, care este basa libertăţiĭ Statuluĭ ş'a ideilor naţionale, şi cu atât vor avea maĭ multe speranţe pentru nemortalitatea naţiuneĭ care este în istoriă unŭ faptŭ multŭ maĭ probatŭ de cât nemortalitatea individuală în filosofiă.*)

B.

*) Cu acest articol s'a terminat definitiv seriea articolelor „Omul si pâmântul."

Pelicanul.

Dintre tóte animalele, passerile sunt care attrag maĭ mult privirea nóstră ăncê din copilărie, fiind că nicĭ'ntr'o classă ca aicĭ nu se găsesc aşia de bine combinate: frumuseţea formelor, diversitatea colorilor, varietatea cântărilor şi gentileţea miscărilor.

Passerile sunt ceĭ maĭ favoriţĭ óspeţĭ aĭ Natureĭ, căcĭ viaţa lor întreagă nu este de cât o poesie; şi 'ntr'adevăr, când este vorba de amorul matern, de fidelitatea conjugală, de amicia pură, unde găsesce păetul materie maĭ nesleibilă şi comparaţiunĭ maĭ drepte de cât în classa passerilor? Filomilla şi Columbella aŭ fost tot-d'auna subiectul de prelecţiune în cântecile poeţilor; care alt are frumosul privilegiŭ d'a străbate aerul cu atâta repediciune d'a călătorĭ cu atâta libertate peste mărĭ şi océne ca o passere? Unde găsim noĭ fenomene şi instincte maĭ admirabile

de cât la densele. Nu este nimini care să nu fi observat cu câtă ardóre ḑidesce o passere cuibul, clocesce ouăle, îngrijasce de progenitură, s celle maĭ multe arată o legătură strânsă și francă către socia lor. Mulţĭ póte chiar din public fărô să fi studiat istoria Naturale, se vor fi încredințat că la nic'o grupă de animale instinctul sociabilităţeĭ ș'al conservaţiuneĭ specieĭ nu este maĭ bine desvoltat de côt la passerĭ. Forma corpuluĭ lor inspiră óre care bucurie maĭ cu sémă copiilor. Cercaţĭ de puneţĭ în'aintea unuĭ copil care n'a veḑut încă animale: o pisică, o passere, o bróscă și un pesce și veţĭ vedea cu mirare că copilul se uită la tóte și întinde mâna numaĭ spre passere, pentru că forma eĭ 'ĭ place maĭ mult de cât a cellor-l-alte.

Să 'ntindem și noĭ mâna și să alegem una dintr'aceste passerĭ cu care să întreținem publicul nostru într'acest articol. Alegem Pelicanul; însê maĭ 'nainte d'a întra în descrierea acesteĭ passere în parte să arătăm pe scurt caracterele generale alle passerilor acuatice din care Pelicanul face parte.

Forma esterióг'a acestor passerĭ, arată în destul că elle sunt navigatoriĭ, și locuitoriĭ naturalĭ aĭ elementuluĭ licuid; corpul lor este arcuat și boltit ca o corabie și póte că dupo forma lor a copiat omul primele corăbiĭ; gâtul lor înnălţat p'un pept eșit afară represintă destul de bine prua (partea d'nainte) a corăbieĭ, códa scurtă servă de cârmă, piciórele cu palmurile lor, de lopeţĭ. Viaţa lor se petrece pe ape și pare că s'ar teme de uscat, cu tóte că sunt p'-între densele multe care trăesc și pe uscat; apa este pentru densele un loc de rapaos și de plăcerĭ, unde tóte funcţiunile lor se fac maĭ liber, unde tóte miscările lor se esecută cu înlesnire și cu graţie.

Videţĭ cum Lebăda plutesce lin, saŭ despică unda cu majestate; se giócă, se amusă, se affundă și reapare cu miscărĭ plăcute și graţióse; dulcele ondulaţiĭ și frageda'ĭ energie anunciă și esprimă sentimentele pe care este fondat orĭ ce amor: d'aceea Lebăda este emblema graţieĭ, prima trăsură care ne frapă chiar maĭ'nainte de côt aceea a frumuseţeĭ.

Tóte passerile acuatice dnc o viaţă maĭ pacifică și maĭ pucin penibile (ostenitóre) de cât a cellor-l-alte passerĭ; elle întrebuinţéḑă mult maĭ pucină forţe ca să 'nóte de côt cele-l-alte ca să sbóre și morsurile lor sunt maĭ inocente. Fiă care specie se adună printr'un sentiment de amor natural; nic'o passere acuatică nu atacă pe semena sa, nic'una nu face victimă p'alta, și'ntr' acéstă mare și linistită naţiune nu se vede nic'odată cellŭ maĭ puternic supărând pe cellŭ maĭ slabŭ: cu totul deosebit d'acestĭ tiranĭ aĭ aeruluĭ și aĭ pămentuluĭ care tot-d'auna în resbel cu semeniĭ seĭ și nu se ţin de côt numaĭ de jafurĭ, popolul aripat al apelor pretutindinĭ în pace cu ellŭ însușĭ, nu s'a mângit nic'odată cu sânge de specia sa, respectând chiar pe tóte passerile în general, se mulţiumesce d'un aliment maĭ pucin nobil și nu întrebuinţéḑă forţa și armele de côtŭ în contra genuluĭ despreţuitor al reptiliilor și genuluĭ mut al pescilor. Maĭ tóte sunt maĭ vorace de cât passerile terrestre și multe dintre densele precum raţele, goelandi etc. devoră cu lăcomie mortăciunĭ de orĭ ce animale.

Dar Natura acordând marĭ prerogative passerilor acuatice le a refusat unul din celle maĭ nobile attribute: nic'una n'are voce, și ceea ce s'a ḑisŭ despre cântecul Lebădeĭ nu e de cât o fabulă; căcĭ nimic nu este maĭ real de cât marea differinţă ce se allă între vocea păsserilor de uscat ș'aceea a passerilor pe apă: aceste din urmă o aŭ fórte aspră și sgomotósă ca să se audă de departe și să resune pe nemărginita 'ntindere a ţermurilor mărilor.

Vócea lor tristă n'are nimic a face cu accentele flecsibile (mlădióse) și dulcĭ, nicĭ cu plăcuta melodie cu care passerile nóstre de câmp, animă drumbăvile celebrând primavara și amorul: ca cum elementul îngrositor, marea, unde domnesc furtunile, a depărtat pentru totŭ d'auna aceste plăcute passerĭ al căror cântec pacific nu s'aude de cât în frumósele ḑille de vară și 'n nopţile line, și n'a dat passerilor eĭ de cât tonurĭ grósolane și selbatice care se confundă cu sgomotul furtuneler ș'alvalurilor.

După ce am arătat caracterele generale alle passerilor acuatice să venim asupra pelicanuluĭ ce ne am ales.

Ceĭ-vechĭ aŭ dat acesteĭ passerĭ duoe numirĭ; pelican și onocrotal, acest din urmă se raportă la vocea luĭ bizară ce aŭ comperat'o cu sbieretu unuĭ măgar. Klein credea că scóte acest sunet sgomotos cu gâtul băgat în apă, fap-

tul nu e adevarat fiind-că sunt pelicanĭ care trăesc și pe uscat și se aude vocea și țipetile lor de departe. Probabil c'acest naturalist care n'avea nic'o methòdă în observațiunele salle 'lŭ a cofundat cu Butorul dintre pesserele alergătóre. Elien în operile salle vorbesce de pelican și'lŭ numesce Cela (acest nume însemneadă grecesce o ghilcă, o guṣe), dar nu se scie pentru ce ellŭ 'lŭ da de passere din India pentru că fără 'ndoială se afla ăncĕ d'atuncĭ în Grecia.

Primul nume Pelican a fost subiectul unuĭ dispreță a traducĕtorilor luĭ Aristotel și Pliniu; eĭ aŭ tradus Pelican prin Platea și aŭ confundat pelicanul cu spatula; însușĭ Aristotel vorbind de pelican că 'nghite scoicĭ marine și le lépădă jumătate digerate, attribue un obiceiŭ ce se cuvine spatuleĭ, căcĭ sacul pelicanuluĭ nu este un stomac unde să se încépă digestia, și fóră nicĭ un temeiŭ Pliniu cumpara maniera cu care Onocrotalu (pelican) înghite și scóte alimentele ca animalele rumegătóre. La densul nu e nimic care să nu fie în planul general al organisațiuneĭ pa-

Pelicanul Pelecanus Onocrótalus

serilor; maĭ tóte aŭ o gușă în care se grămădesc alimentele, pelicanul în loc s'o aibă în a-'ntru și pusă sub esofagŭ o are afară și sub cioc; dar astă gușe esternă n'are de loc căldura digestivă a cellor-l-alte passerĭ, și pelicanul aduce într'acest sac bucal, alimente tot-d'auna próspete pentru puiĭ seĭ. Ca să le scótă afară ellŭ nu face de cât să apesse acest sac pe pept, și acest act așia de simplu și natural a dat loc la fabula atât de general respîndită, că pelicanul, și deschide peptul ca să'și nutréscă puiĭ cu propriul seŭ sânge, cu proporia sa carne. Amorul și tandreța pelicanuluĭ pentru puiĭ seĭ sunt proverbiale, pelicanul chiar este emblema amoruluĭ matern. Un fapt analog se observă și la porumbeĭ, când scot puĭ: în timpul acesta gușia lor secretă un licuid analog cu laptele, care îmbibă alimentele, le móie și așt-feĭ preparate le scóte afară său le tórnă în gura puilor ce nu sunt ăncĕ în stare a se nutri singurĭ. Ce ima-

gină fidelă de amorul matern găsim la aceste duoe passerĭ! Ce admirabil instinct de conservaţiunea specieĭ!

Pelicanul 'şĭ face cuibul pe marginea apelor, pe păment şi prin stâncĭ, cu tótă conformaţia piciórelor lor palmate ca raţele tot pot să se pue şi pe arborĭ; aŭ sborul uşurel şi le place să trăiască în societate.

La epoca migraţiuneĭ lor se ved bande numeróse d'aceste passerĭ, compuse adessea de 2300 indiviḑi sburând toţĭ unuiĭ lângă alţiĭ atingându-se cu vărfurile aripelor, şi formând în aer o linie uneorĭ dréptă alte orĭ maĭ mult saŭ maĭ pucin ondulată. În migraţiunea lor de tómnă se ridică maĭ sus în aer şi nu fac nic'un sgomot, numaĭ miscarea aripilor lor produce o şiuerătură surdă care s'aude de departe. Pelicanul egală, saŭ chiar întrece pe lebădă în mărime, are însă gâtul maĭ *scurt*, *în* aer póte să stea mult timp şi la o mare înălţime plană cu uşurinţă şi nu schimbă locul de cât ca să caḑe pe prada sa care nu póte scăpa, fiind-că isbesce suprafacia apeĭ la óre-care întindere şi cu destulă siguranţie, în côt ameţesce pesciĭ şi nu maĭ pot fugi. Ast-fel pescuesc pelicaniĭ când sunt singurĭ, dar când sunt maĭ mulţĭ sciŭ să varieḑe miscările şi să lucreḑe *în concordie*, atuncĭ se ved formând un mare cerc care'lŭ micsoréḑă din ce în ce în locurĭ frecuentate maĭ mult de pescĭ, ca să'ĭ prindă şi să'ĭ împartă cu înlesnire; eĭ merg tot-d'una la pescuit dimineaţa şi seara, când pesciĭ sunt maĭ mult în miscare şi aleg locurile unde sunt maĭ 'n abundanţiă.

Este un frumos spetacol să védă cineva cum răḑuesc suprafacia apeĭ, se'nalţă la o mică distanţie d'asupra şi cad cn gâtul ţeapăn şi cu sacul jumătate plin, pe urmă se'nalţă ear cu pîtere şi cad din nuoŭ, şi ţine acest manegiŭ pînă când largul lor sac este plin cu desĕvîrşire, atuncĭ se ducŭ să mănênce şi să digere cu încetu pe vr'o stâncă, unde remân în repaus şi ca ameţiţĭ pînă seara.

Pelicanul pescuesce în apele dulcĭ ca şi 'n apa măreĭ, d'aceea se găsesc şi pe râurile marĭ, precum: Volga şi Dunăreă; dar este singular că nu *se* ţin numaĭ pe locurile jóse şi umede udate de rîurĭ marĭ, ci frecucută şi ţerrile celle maĭ uscate precum Arabia şi Persia unde este cunoscut sub nume de purtător de apă (tacab); s'a observat că fiind silit să'şĭ depărteḑe cuibul de apele frecucutate de caravane, aduce de departe apă dulce în sac pentru puiĭ seĭ. Simpliĭ musulmanĭ ḑic cu religiositate că Dumneḑeŭ a poruncit acesteĭ passere să frecucuteḑe pustiulŭ ca să adăpe la trebuinţă pe pelerinĭĭ care merg la Meca, precum altă dată ellŭ a trimis corbul ca să *nutréscă* pe Eli în pustie: d'aceea Egiptenĭĭ făcênd allusie la maniera cu care astă mare passere păstréḑă apa în sacul bucal o numesc c ă m e l a r î u l u ĭ precum şi pe câmelă o numesc c o r a b i a p u s t i u l u ĭ.

Astă passere pare a fi *susceptibilă* (*priimitóre*) de óre-care educaţie şi chiar de óre-care veselie, cu tótă greutatea sa, ea nu e selbatică şi se obicnuesce *voios* cu omul. Rzaczyuski, naturalist rusŭ, vorbesce d'un pelican nutrit în timp de 40 anĭ la curtea Bavicreĭ în Germania, care iubea mult societatea şi pare că găsea o mare plăcere a asculta musica. Belon a veḑut în insula Rhòdos unul care se preumbla familiar p'in oraşŭ, şi Culmann în Gessner spune faimósa istori'a acestuĭ pelican care urma pe împeratul Maximilian *sburând* asupra armateĭ când mergea şi se înălţa câte o dată atât de sus în cât se părea ca o rondurică de micŭ.

Buffon a creḑut că s'ar putea pune la profit instinctul pelicanilor pentru pescuit, învêţind aceste passerĭ dupô cum Chinesiĭ şi alte popóre selbatice din America aŭ învêţat Cormoraniĭ, passerĭ tot dintr'acea familie. Într'adever ar trage cineva dupô pelicanĭ avantage atât de marĭ, în cât ar putea dintr'o singură pescuire să facă o provisie considerabilă de pascĭ; dar tótă dificultatea stă în essecuţie, şi este probabil că marea voracitate a acestor passerĭ, care înghit dupô cum se ḑice la o singură dată atâta pesce cât ar fi d'ajjuns pentru prânḑiul a 6 ómenĭ, ar fi tot-d'una un obstacol la reuşita uneĭ assemenea întreprindere. Carnea *pelicanuluĭ* nu e bună de mâncare fiind-că are unŭ gustŭ urât ş'o odóre de baltă, cu tóte acestea uniĭ navigatorĭ strâmtoraţĭ s'aŭ obicnuit a o mânca. Evreilor le era definsă ca necurată *). Din punga pelicanuluĭ îşĭ fac navigatoriĭ căciulĭ şi pungĭ pentru tutun.

Terminăm avest articol prin a arăta în câte-

*) Moise in Livitic cap 11, a ḑis că Lebada si Pelicanu sunt passerĭ necurate.

va vorbe caracterele anatomice și fisiologice, precum și locul ce ocupă pelicanul p'între passerĭ. Scheletul pelicanuluĭ ca și maĭ al tuturor passerilor este compus de óse care în loc de măduvă sunt pline cu aer, d'aceea óselele passerilor sunt maĭ usurele de cât óselele mammiferlor, creerul lor n'are circumvăluțiunĭ și'ĭ lipsesce protuberanția anularie, corpul callos și trigonul cerebral, măduva spinăreĭ se prelungesce pînă la estremitatea colóneĭ vertebrale, inima este mare și cu patru cavitățĭ, ca la mammifere, plămoniĭ cunt îngăurițĭ și aerul în loc să fie mărginit numaĭ într'aceste organe ca la mammifere, trece și circulă maĭ în tot corpul. Trachee-arteria (canalul prin care trece aerul în plămonĭ) pelicanuluĭ ne arată o particularitate ce nu se găsesce la alte passerĭ.

Se pare că Natura în marea eĭ prevedere a îngrijit ca pelicanul să nu se înece când deschide sacul întreg subt apă ca să înghită prada; d'aceea trachee-arteria se depărtédă înainte de vertebrele gâtuluĭ, se lipsesce subt acest sac bucal unde se și vede o umflătură: tot-d'odată duoĭ muschĭ sfincterĭ, adicô circularĭ, și contractilĭ strâng esofagul (canalul pe unde întră alimentile în stomac) și ast-fel se închide întrarea apeĭ. Limba este mică și cornósă, d'aceea gustul maĭ tuturor passerilor este fórte redusŭ.

Pelicanul este un bun înotător, și are gâtul lung ca tóte passerile aquatice. Locul ce ocupă ellŭ p'între passerĭ este ordinea palmipedelor totipalme alle luĭ Cuvier genul pelecan.

Sunt maĭ multe speciĭ de pelicanĭ:

a). Pelicanul cu moțiŭ frisat (P. Crispus). b) Pelicanul ócheș (P. fuscus). c) Pelicanul cu ochelarĭ (P. conspicillatus) și d) Pelicanul ordinar (P. onocrotalus, Linnè), acest din urmă face subiectul articoluluĭ nostru. Penele luĭ sunt albe închise ear alle aripilor daŭ pucin în negru pe margine. Capul pórtă în dărăt un buchet cu pene lungĭ și supțirĭ; pelea facieĭ este albă și în epoca amoruluĭ devine roșie, ear pelea saculuĭ este galbenie cu vine. Puiĭ pênă la duoĭ anĭ aŭ penele cenușiĭ. Astă passere trăesce obicnuit în țerrile orientale alle Europeĭ. Este prea commun pe râurile și pe lacurile Ungarieĭ și alle Russieĭ unde pórtă numele de Baba ptitza (femee passere); se găssesce asemenea în mare numer și pe Dunăre, prin urmare am putea să'lŭ avem și noĭ dac'am vrea. Ellŭ locuesce assemenea în Africa și'n America.

A.

Istoria Vesuvuluĭ.

Art. II.

Dacă erupțiunile moderne n'aŭ datŭ locŭ la fenomene așa de'ngrositóre c'aceea de la 79 care a înghițitŭ Herculanum și Pompeia, cu tóte astea saŭ maĭ întîmplatŭ adese orĭ destrucțiunĭ parțiale a orașelorŭ dĭdite la pólele Vesuvuluĭ.

Semnele precursoriĭ (înainte mergătóre) alle errumpțiuneĭ suntŭ; secarea faiô veste a isvórelorŭ ș'a puțiurilorŭ. Spunŭ că reptiliile esŭ din pămêntŭ și că animalele presinta óre care nerăbdare. Fumulŭ care ese din craterŭ se măresce ne 'ncetatŭ, se îndésă și amestecându-se de cenușe se 'nalță din caraterŭ sub formă d'o colónă perpendicularie pînă la înălțimea de 3000 metri se lățesce și ia forma unuĭ pinŭ.

Ploile de cenușe și de micĭ fragmente de pietră poncie care se numescŭ lapillĭ, țînŭ câte odată maĭ multe dille. La erupțiunea dela 1822 aŭ ținutŭ 12 dille după observația d-luĭ M. de Humboldt. Vaporulŭ de apă caldă aruncatŭ la o nălțime de 3000 m. se condensă într'o atmosferă maĭ rece și acéstă repede condensație măresce tensiunea electrică; colóna de cenușe este străbătută în tóte sensurile de fulgere, și deosebitŭ de sgomotulŭ volcanuluĭ se maĭ aude unŭ sgomotŭ ca de tunetŭ.

Afară de cenușe și de lapilli Vesuvuluĭ maĭ asvârle încă pietre avênd un metru cub pînă la o înălțime de 1200 m. Câte odată errupțiunile presintă numaĭ aceste fenomene. Obicnuit lava se'nalță în ăntrulŭ crateruluĭ, trece pe d'asupra și se respândesce formîndŭ torrente ardetóre pe cóstele munteluĭ. Câte o dată sub influința pressiuneĭ interióre, muntele crapă și lava curge pe gurĭ decchisse maĭ jossŭ de cât cratern. Lava conservă căldura sa internă anĭ întregĭ fiind acoperită pe suprafacie de scorie care este un reŭ conductor de căldurĭ. S'a calculat în general că vitessa (iuțeala) ordinarie a la-

veĭ la eșirea sa din crateru Vesuvuluĭ este aprópe de 1000 m. pe oră, s'a găssit în lavă și arborĭ abia carbonisațĭ. În urma erupțiunilor ese câte o dată *acid carbonic* de sub lavele vechĭ în pivnițe și sutterane; și acest fenomen ia numele de moffete. În 1822 s'a manifestat 40 ḑille dupô errupțiune. În 1794 aceste moffete aŭ tăcut să péră multe persóne care aŭ fost asficsiate.

Timpul cât ține fenomenele volcanice este variabilŭ. Câte odată conservă activitatea lor mult timp și se reproduc; câte o dată se potolesc -n grabă și nu ține pe cât prea pucin.

Dintre diffleritele orașe care se află împregiurul Vesuvuluĭ Herculanum este singurul care a fost cotropit d'un curent de materie în fusiune (topire); acest curent n'a pătruns în ḑidirile care fussesseră maĭ'nainte învălite de tuf și n'a ocasionat nic'o pagubă- Dar adesse-orĭ s'a întâmplat că torrente arḑătóre aŭ curs pe stradele Torrei-del greco și c'aŭ consumat o mare parte din orașŭ, se pare destulŭ de provabilŭ că, mórtea a 3000 dintre locuitoriĭ seĭ care a avut loc în 1631 ce maĭ mulțĭ istoricĭ attribuesce la o emissiune de apă feartă, a fost maĭ cu sémă causată d'o inondațiune alluvială. La 1794 stradele și casele aŭ fost înundate de lavă, strada principale s'a transformat într'o carieră de lavă de unde aŭ scos pietre pentru construcțiunea altor case nuoe peste celle ruinate. Biserica a fost pe jumătate îngropată într'o massă solidă, dar partea eĭ de sus d'atuncĭ a servit de fundațiune a unuĭ nuoŭ edificiŭ. Lava s'a 'ntinsŭ până la marea și tot într'acéstă catrastrofă aŭ perit 400 persóne.

Populația actuală este de 15000 indiviḑĭ și se póte respunde într'un chip mulțumitor acellora care întrébă cum locuitoriĭ acesteĭ țerrĭ așia de pucină attențiune la vocea timpuluĭ și la inscințările Natureĭ ca să'șĭ reḑidéscă locuințele lor într'un loc așia de multe orĭ pustiit.

A.

(Aa urma).

Comunicațiunĭ sciințificĭ micĭ.

O colóre verde inocente pentru bonbone. Póte că avem între lectoriĭ nostrĭ și vr'un cofetar, o să dăm urmatórea recetă ca să văpsească bonbónele, cofeturile și lichorile salle cu o colóre verde inocentă și nevătămătóre sănetețeĭ, dar nu cum aŭ făcut mulțĭ pen ă acum c'au văpsit bonboaele cu s'arŭ, adică un preparat d'aramă care produce vărsătura, colică și alte semne de Intocsicațiunĭ (otrăvire) precum am observat'o de multe orĭ maĭ cu seamă la copiĭ dupe se aŭ mâncat asemene bonbóne, cofeturĭ saŭ colive.

Receta nostră este cea următóre: să iea 5 greunțe de șiofran bun, să tórne pe dînsu 3 dramurĭ d'apă și să'l lase să stea 24 de ore într'o caldură moderată; asta va da o colóre verde frumóse. Saŭ se iea 4 greunțe Indigo, să tórne pe dînsŭ 7 dramurĭ d'apă și să'l lase în caldură iar 24 de ore; aceste colórĭ sunt bune pentru cofeturĭ; dar când ferbe cineva sirop împreună cu aceste colóre verde, priimesce un sirop verde frumos, cu care va putea văpsi lichorĭ, și spirturi aromatice B.

Observațiunĭ dietetice asupra tăiereĭ animalelor. Este sciut acum că carnea animalelor care s'a ostenit prea mult naintea morțiĭ lor, este periculósă pentru omŭ. Așia s. e. se scie acum că modul vînatuluĭ cerbilor d'aĭ goni pen ă la mórte, este fórte vicios; fiind-că se desvoltă în carnea animalelor un principŭ veninat (otrăvitor). Este renumită istoria unuĭ banchet cu carnea de cerb omorît ast-fel; acolo toțĭ convivĭ s'aŭ bolnăvit pe urmă de Tifus lingóre din care o mare parte a murit. Dar și chiar gonirea boilor, a vacilor, a oilor și maĭ cu seamă a porcilor la tăiere, este un mod fórte reŭ și vicios; căcĭ și carnea acestor animale se strică prin ostenéla animalelor și sufferințele lorŭ de tot felul. Maĭ cu seamă D. Veterinar Ada a aratat că carnea muschilor mesuluĭ, se strica prea mult șunca unuĭ asemene porc, n'are *nicĭ un gust* și *nicĭ nu se afumă bine*. În țerrile fericite unde esistă căĭ ferrate, nimînea nu maĭ aduce animale de departe pe jos pentru tăiere, dar și la noĭ ar fi bine ca autorităților competente să îngrijască ca să nu maltratăm și să ostenim pe bietele animale, pen ă le omorîm și nu semănăm în acésta cu faimósă incuisițiunea a Spanieĭ care a chinuit cu felurime de suferințe infernale pe sirmanele victime pen ă le aŭ ars pe Au-toda-fé, „în gloriea Dumeḑeuluĭ" cum ḑiceaŭ. B.